



**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ТЕОРІЇ ПРАВА**

Харків 2025

Тема 1. Загальна теорія права як юридична наука .

1. Правознавство як суспільна наука.
2. Загальна теорія права: поняття та ознаки.
3. Предмет та функції загальної теорії права.
4. Формування загальної теорії права як науки.

Особливості соціального знання (конвенційність, включеність суб'єкта пізнання у соціальну дійсність, обмеженість експерименту тощо).

Система юридичних наук. Теоретичне значення загальної теорії права. Практичне значення теоретичного знання (наприклад, значення концепції верховенства права для його вимірювання)

Закономірні і випадкові зв'язки між правовими явищами, їх форми. Юридичні поняття і категорії та їх роль у нормотворчості, правотлумаченні, правозастосуванні.

Функції теорії права: пізнавальна, евристична, наукового прогнозування, допомоги практиці, світоглядна, інтегративна, методологічна.

Юридична наука як особливий вид теоретичних знань про право. Енциклопедія права. Школа «аналітичної юриспруденції». Загальна теорія права як навчальна дисципліна.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Козюбра М. Співвідношення філософії права і загальної теорії права: історія і сучасність // Філософія права і загальна теорія права. – 2012. – № 1. – С. 107.- 115.
3. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт комплексного исследования. Х.: Право, 2002.
4. Рабінович П.М. Філософія права: деякі наукознавчі сюжети. – Вісник Акад. прав. наук України. 2003 р. № 4(35): Зб.наук.праць. – Х.: Право, 2003. – С. 3-13.
5. Селіванов В. Приватно-правові засади розвитку вітчизняної юридичної науки // Право України. – 2001. - № 3. – С. 21-32.
6. Цвік М. Основні напрямки наукових досліджень в галузі теорії та історії держави і права // Вісник Академії правових наук України: Зб. наук. праць. №2-3 (33-34) 2003 р.- Х.: Право, 2003.- С.25-37.
7. Циппеліус Р. Філософія права. К.: Тандем, 2000.

Тема 2. Соціальна генеза права. Правові цінності.

1. Соціальні чинники права.
2. Право, мораль і релігія як соціальні регулятори.
3. Співвідношення права, політики та економіки.
4. Ціннісний вимір права.
- 5 . Свобода, рівність, справедливість та людська гідність як правові цінності.

Соціальна генеза права. Антрополого-соціальні причини виникнення права. Людина як соціальна істота. Додержавне (архаїчне) і державне право. Мононорми первісного суспільства. Передумови виникнення держави. Право у державно організованому суспільстві. Чинники соціальної генези права і теорії походження права.

Співвідношення права і моралі. Ідея універсальної моралі та універсалізм права. Проблема правового регулювання сфери моралі: юридичний моралізм і правовий лібералізм. Проблема необхідного зв'язку права і моралі: правовий позитивізм та неопозитивізм. Релігія як соціальний регулятор. Генетичний зв'язок права і релігії. Релігійне та секулярне право. Взаємовідношення права і релігії. Свобода віросповідання.

Право і політика. Широке та вузьке розуміння політики. Людина як політична істота. Право як політичне явище. Взаємовідносини права і політики. Право і сила. Домінування політики над правом vs принцип верховенства права. Взаємозв'язок права та економіки: класична політична економія, марксизм, економічний аналіз права. Завдання права у сфері економіки на сучасному етапі.

Поняття свободи. Можливість автономії особи як центральна ідея принципу свободи. Історичний розвиток парадигми свободи. Позитивна і негативна концепції свободи. Права людини як безпосередній вираз свободи. Визначення мінімальної сфери особистої свободи. Підстави для обмеження свободи: запобігання шкоди, петерналістські та моралістські закони. Загрози для свободи в умовах недемократичних державних режимів. Прояви свободи в різних галузях права.

Зміст рівності. Головна її ідея – в однакових випадках слід поводитись однаково, а в різних – по-різному. Ставлення до рівності в різні історичні часи. Рівність можливостей. Формальна рівність: принцип рівності прав і обов'язків людини, принцип рівності перед законом, принцип рівності перед судом. Фактична (реальна) рівність: принцип диференціації правового регулювання та принцип позитивної дискримінації.

Поняття справедливості. Різномасштабність справедливості: об'єктивна (соціальна) та суб'єктивна (особиста); формальна, змістовна та процедурна

справедливість. Співвідношення права та справедливості. Роль справедливості у правовому регулюванні.

Людина як найвища соціальна цінність. Ідея людської гідності в праві. Людська гідність як основа прав людини. Інститут людської гідності в різних галузях права: медичному, кримінальному, кримінально-процесуальному, кримінально-виконавчому.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Вовк Д. О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення: монографія. Харків: Право, 2009. 224 с.
3. Гришук О. В. Гуманізм // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. – Харків : Право, 2017. – Т. 3: Загальна теорія права. – С. 77–82.
4. Норт Д. Інституції інституційна зміна та функціонування економіки: пер. з англ. К.: Основи, 198 с.
5. Оніщенко Н. М. Право й економіка: взаємовплив і паритетні начала розвитку. *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 2. С. 249–258.
6. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
7. Погребняк С. П. Рівність // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. – Харків : Право, 2017. – Т. 3: Загальна теорія права. – С. 669–675.
8. Погребняк С. П. Свобода // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. – Харків : Право, 2017. – Т. 3: Загальна теорія права. – С. 697–705.
9. Познер Р. А. Проблеми юриспруденції / пер. з англ. С. Савченка. К.: Наукове видавництво «Акта», 2004. С. 346–385.
10. РолзДж. Теорія справедливості; пер. з англ. – К. : Основи, 2001. – 822 с.
11. Селлерз М. Мораль, право і судова етика у західній правовій традиції. *Філософія права і загальна теорія права*. 2016. № 1-2. С. 197–203.
12. Циппеліус Р. Філософія права: пер. з нім. К.: Тандем, 2000. С. 28-75.

Тема 3. Визначення права.

1. Право як явище термін.
2. Основні концепції праворозуміння.
3. Формування сучасного праворозуміння.
4. Поняття права.

Рационалізація управління та регулювання у давньогрецьких полісах. Витоки права та юридичної практики у стародавньому Римі. Формування правових інститутів в Середньовічній Європі та за Нового часу. Пріоритет гуманітарних цінностей після Другої Світової війни. Право і права людини.

Термін право: власний інтерес, свобода волевиявлення, гарантованість власної поведінки, вимога до інших осіб, правила поведінки («правила гри»), правомірність (правильність), справедливість (антипод свавілля), тощо.

Основні концепції праворозуміння: природне право, позитивне право, історична школа права, соціологічна школа права, правовий реалізм, комунікативна раціональність, інтегративна юриспруденція.

Загальна функція права – регулювання суспільних відносин. Функції права: балансування соціальних інтересів, моделювання поведінки, фіксації соціального статусу, розв'язання конфлікту, поновлення і компенсація, соціальної відплати.

Поняття права. Об'єктивне і суб'єктивне в праві. Зміст і форма в праві. Форми існування права: звичаєве право, прецедентне право, договірне право, законодавство. Законодавство – головний засіб проведення правової політики. Ознаки права: нормативність, визначеність, обов'язковість, забезпеченість примусом.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Максимов С. И. Правовая реальность как предмет философско-правового исследования. Х., 2000;
3. Козюбра М. Правовий закон: проблема критеріїв // Вісник Академії правових наук України, 2003, № 2 (33)–3 (34);
4. Рабінович П. М. Верховенство права з позицій європейсько-міжнародного та українсько-конституційного судочинства // Бюлетень М-ва юстиції України, 2006, № 3 (53);
5. Петришин О. В. Проблеми соціалізації права та соціологізації юриспруденції // Правова доктрина України, т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція. Х., 2013.
6. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук

України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. - Харків : Право, 2017. – Т. 3 : Загальна теорія права / гол. редкол. О. В. Петришин ; редкол. В. В. Лемак [та ін.] . - 2017. – с. 441-447

Тема 4. Право, влада, держава.

1. Державна влада. Правові обмеження влади.
2. Право і примус. Правопорядок.
3. Держава як правова організація влади. Державний суверенітет.
4. Форми держави як правові способи її організації.
5. Функції держави і правові форми їх здійснення.
6. Правова держава.

Влада як соціальне явище, її змістовні аспекти та види. Публічна, політична, державна влада, їх співвідношення. Ознаки, компоненти та правові підстави державної влади. Співвідношення та взаємовплив державної влади і права. Право як цінність влади.

Концепція обмеження державної влади інститутами суспільства. Доктрина конституціоналізму як підґрунтя обмежень державної влади. Види правових обмежень влади. Правові чинники обмежень державної влади.

Державні функції по відношенню до права. Державний примус, його правомірність. Підстави застосування державного примусу. Види державно-правового примусу.

Суспільний та правовий порядок. Ознаки та структура правопорядку. Різновиди правопорядку. Національний та міжнародний правопорядок.

Держава як правова організація влади в суспільстві. Державний суверенітет як юридична властивість влади. Поняття та види державного суверенітету. Змістовні ознаки державного суверенітету. Державний суверенітет та суверенні права.

Поняття форми держави та її структура. Форма правління держави та її види. Республіка, монархія, їх види, змішані форми правління. Форми державного устрою. Унітарна та федеративна держави, їх ознаки та види. Конфедерація. Моделі форм держави. Державно-правовий режим, його види.

Поняття та ознаки функцій сучасної держави. Правові форми діяльності інститутів публічної влади, як способів їх організації та функціонування. Правотворча, правозастосовна, установча, інтерпретаційна та контрольна форми діяльності держави. Юридичний процес як система правових форм діяльності держави, його ознаки та види.

Поняття та розвиток вчення про правову державу. Передумови правової державності (демократичний устрій держави, легітимність і правовий характер влади). Демократичні основи та сутнісні характеристики правової держави. Гарантування невід'ємних прав і свобод людини. Верховенство права. Поділ державної влади. Незалежний суд. Відповідальність держави.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Бостан С. К. Форма правління сучасної держави: проблеми історії, теорії, практики. – Запоріжжя: Юридичний ін-т; Дике поле, 2005. — 540 с.
3. Заєць А.П. Правова держава. Велика українська юридична енциклопедія. Т.3 Харків. «Право». С. 467-471.
4. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці: монографія / В. Б. Ковальчук. – К. : Логос, 2011. – 392 с.
5. Козюбра М. Державна влада: межі здійснення та форма організації (політико-правові аспекти) – К.: Укр. Правнича Фундація, 1995. -№ 1 (2). – С. 4-13.
6. Погорілко В.Ф. Функції української держави та їх правові основи // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2004.- № 1.- С.9-17.
7. Погрібний І.М. Юридичний процес. Велика українська юридична енциклопедія. Т.3 Харків. «Право». С. 915-920.
8. Протасова В. Є. Парламентсько-президентська республіка: сутність, особливості, різновиди: Монографія. – Х.: Право, 2009. – 208 с.
9. Процюк І. В. Поділ державної влади в умовах різних форм державного правління: Монографія. – Х.: Право, 2012. – 584 с.
10. Селіванов В.М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти: Монографія. - К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2002.- 724 с.
11. Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії і практики: Монографія. – Х.: Право, 2011. – 768 с.
12. Томкіна О.О. Державна влада. Велика українська юридична енциклопедія. Т.3 Харків. «Право». С. 94-96.
13. Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Інтерпретації влади і права у німецькій класичній філософії. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип 2, том 3. 2016. С. 142-146;

Тема 5. Джерела права.

1. Поняття та види джерел права
2. Нормативно-правовий акт
3. Нормативний договір
4. Судовий прецедент та судова практика
5. Правовий звичай
6. Правова доктрина

Форма права: поняття, ознаки, властивості та зміст. Історична та соціокультурна детермінованість форм (джерел) права. Різні аспекти розуміння поняття джерел права. Джерела права в ідеалістичному, матеріальному та формально-юридичному значенні. Джерела права у різних традиціях права.

Види форм (джерел) права: за сферою походження (внутрішньодержавні та міжнародно-правові); за юридичною значущістю (основні та додаткові); за історичними та функціональними показниками (первинні та вторинні); за способами фіксації (письмові та усні); за способами надання юридичної значущості та їх наслідками (обов'язкові та переконливі); за поширенням у правових сім'ях (традиційні й нетрадиційні); за типами правових систем (типові та нетипові); за відповідністю певним моделям (класичні та модифіковані) тощо.

Основні різновиди форм (джерел) права. Принципи побудови системи форм (джерел) права. Системні зв'язки джерел права: генетичні, структурні, функціональні. Чинники формування системи форм (джерел) права. Динаміка джерел права в умовах глобалізації.

Нормативно-правовий акт та його особливості. Нормативно-правовий договір як джерело права. Колективні трудові договори і угоди. Адміністративний договір. Міжнародно-правовий договір. Судовий прецедент в національному, європейському і міжнародному праві. Доктрина усталеної судової практики. Практика Європейського суду з прав людини як джерело права. Правовий звичай як історичне першоджерело права. Місце правового звичаю як джерела права у різних правових сім'ях сучасного світу.

Еволюція наукових уявлень про правову доктрину як джерело права. Правова доктрина та юридична наука: співвідношення та взаємодія. Правова доктрина в Україні.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології. К., 2008.

3. Богачова Л. Л. Джерела європейського та національного права // Державне будівництво та місцеве самоврядування, 2012, вип. 24.
4. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. Монографія. К.: Реферат, 2007.
5. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти. Л., 2015.
6. Толкачова Н. Є. Звичаєве право. К., 2006.
7. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики. Х.: Право, 2012.

Тема 6. Правове регулювання.

1. Поняття, межі та механізм правового регулювання
2. Методи правового регулювання
3. Способи правового регулювання
4. Типи правового регулювання
5. Правові режими
6. Ефективність правового регулювання

Поняття правового регулювання як упорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою специфічних юридичних засобів. Межі правового регулювання. Механізм правового регулювання та його зміст.

Поняття методу правового регулювання. Диспозитивний метод правового регулювання. Типи юридичних правил, що становлять зміст диспозитивного методу: правила, що встановлюють межі дозволеної поведінки суб'єктів; субсидіарні правила. Імперативний метод правового регулювання. Допоміжні (субсидіарні) методи правового регулювання.

Поняття способу правового регулювання. Класифікація основних способів правового регулювання. Дозволяння. Юридичне зобов'язування. Юридична заборона. Допоміжні способи правового регулювання (примус, заохочення, покарання, пільги та ін.).

Поняття типу правового регулювання. Класифікація основних типів правового регулювання. Загальнодозволенний тип правового регулювання. Спеціально-дозволенний тип правового регулювання.

Поняття правового режиму. Типи правових режимів (жорсткі чи м'які, стимулюючі чи обмежувальні та ін.). Спеціальні правові режими.

Поняття ефективності правового регулювання. Способи (методики) визначення ефективності правового регулювання.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Смородинський В. С. Ефективність національної правової системи України як умова її інтеграції в європейський правовий простір // Міжнародний конгрес європейського права збірн. наук. праць. — Одеса: Фенікс, 2017.
3. Смородинський В. С. Ефективність правового регулювання / Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. — Х.: Право, 2017. — С. 123-125
4. Смородинський В. С. Правове регулювання / Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. — Х.: Право, 2017. — С. 516-522

Тема 7. Система права.

1. Система права: поняття та структура
2. Публічне право і приватне право
3. Матеріальне право і процесуальне право
4. Галузі та інститути права

Ознаки системи права (єдність, узгодженість, диференціація та інтеграція, об'єктивність і суб'єктивність, стабільність і динамізм).

Ознаки публічного права. Публічний інтерес. Суб'єкт та об'єкт публічного права. Структура публічного права. Особливість предмету та методу приватного права. Відмінність між приватним і публічним правом.

Поняття, ознаки та відмінності матеріального та процесуального права.

Поняття та ознаки галузі права. Значність нормативного обсягу. Однорідність. Єдність предмета і методу правового регулювання. Власна структура. Самостійність і завершеність. Галузевий режим правового регулювання. Галузевий понятійний апарат. Класифікація галузей права. Підгалузі права. Поняття, ознаки та види інститутів права. Особливості предмету і методу їх правового регулювання. Співвідношення галузі та інституту права. Види інститутів права. Субінститут права.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. *Погребняк С.П.*, Поділ права на публічне і приватне (загальнотеоретичні аспекти) // Державне будівництво та місцеве

самоврядування. Вип. 12. 2006. - Х.: Право. С. 6-17.

3. Євграфова Є.П. Інший погляд на дослідження структури і системи права. Вісник АПрНУ, 2012, № 4(71)

4. Олейников С.М., Уварова О.О. Галузь права. / Велика українська юридична енциклопедія. Т.3. Загальна теорія права. Х. Право. 2017. С. 45 -53.

5. Олейников С.М., Уварова О.О. Інститут права / Велика українська юридична енциклопедія. Т.3. Загальна теорія права. Х. Право. 2017. С.185-190.

Тема 8. Принципи і норми права.

1. Поняття та структура норми права
2. Норма права і нормативний припис
3. Види норм права
4. Принципи права: особливості і співвідношення з нормами права
5. Загальні принципи права
6. Галузеві та міжгалузеві принципи права

Загальні ознаки норм права: регулятивне призначення, загальний характер, суспільна зумовленість. Специфічні риси норм права: формальна визначеність, державна гарантованість.

Співвідношення норми права та нормативного припису. Способи викладення правових норм у нормативних актах.

Структура норми права. Гіпотеза, диспозиція, санкція норми права та їх класифікація. Особливості структури регулятивних і охоронних норм права. Сучасний погляд на структуру норми права.

Класичні норми права: регулятивні й охоронні, імперативні та диспозитивні, зобов'язуючі, забороняючі й уповноважуючі, матеріальні та процесуальні, загальні та спеціальні. Спеціалізовані (нетипові) норми права, їх особливості та значення для правового регулювання. Основні види спеціалізованих норм права.

Визначення терміну «принцип», його зв'язок із категоріями «засада», «вимога». Виникнення принципів права. Сучасний погляд на проблему формальної визначеності принципів права. Ознаки принципів права: втілюють головні суспільні цінності, зумовлюють напрями різних форм юридичної діяльності, мають найвищу імперативність, стабільність і найзагальніший характер, унеможливають існування прогалів, мають особливу структуру. Співвідношення принципів і норм права: їх спільні та відмінні риси, а також особливості їх взаємодії. Класифікація принципів права та її критерії.

Загальнотеоретична характеристика загальних принципів права. Їх роль у втіленні загальнолюдських цінностей. Особливості різноманітних загальних

принципів права: законності, правової визначеності, розумності, добросовісності, пропорційності (розмірності).

Характеристика галузевих принципів права. Їх значення у визнанні галузей права самостійними. Принципи окремих галузей права: конституційного, цивільного, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного процесуального, адміністративного, трудового, сімейного, міжнародного. Особливості міжгалузевих принципів права.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Raz J. Legal Principles and the Limits of Law // Yale Law Journal. – 1972. – Vol. 81. – P. 823–854.
3. Заморська Л. Норма права основний елемент системи права // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – 1. – С. 42–45.
4. Колодій А. М. Норма права // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. – Харків: Право, 2017. – Т. 3: Загальна теорія права. – С. 333–338.
5. Колодій А. М. Нормативно-правовий припис // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Я. Тацій [та ін.]. – Харків: Право, 2017. – Т. 3: Загальна теорія права. – С. 348–352.
6. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація, місце і роль у правовій системі України // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / А. М. Колодій / [За заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина]. – Х. : Право, 2008. – Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. – С. 689–704.
7. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): монографія / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
8. Рамійяр Ж. Норма права та її ієрархічна структура в канадському праві // Нариси з нормотворення (міжнародний досвід). Книга 2 / Укр.-канад. програма з нормотворення. – Київ: Укр. шк. навчання нормопроєктувальників, 2000. – С. 162-176.
9. Стецик Н. В. Норма права та нормативно-правовий припис: загальнотеоретичні аспекти // Публічне право. – 2016. – № 4. – С. 212-219.

Тема 9. Нормотворчість і нормотворча техніка.

1. Правотворення і нормотворчість
2. Види і суб'єкти нормотворчості
3. Юридична техніка нормотворчості: поняття, зміст, значення
4. Мова нормативно-правових актів. Філологічні засоби і правила юридичної техніки нормотворчості
5. Структура і реквізити нормативно-правових актів

Правотворення як соціальний процес формування права, який охоплює (а) виникнення потреби в правовому регулюванні, (б) усвідомлення у потребі правового регулювання, (в) підготовку проектів нормативно-правових актів (юридичне моделювання правил поведінки) і їх прийняттям суб'єктами нормотворчості. Моделювання, формулювання і закріплення юридичних правил перебуває під впливом різноманітних соціальних чинників, оскільки право є частиною суспільства, воно виростає з суспільного життя і повинно адаптуватися до нього. Аналіз процесів правотворення дозволяє прослідкувати, як саме, під впливом яких чинників народжується, формується зміст правових норм.

Нормотворчість як етап процесу правотворення. Право як відкрита, динамічна система. Ознаки нормотворчості. Функції нормотворчості.

Юридична логіка та інші юридичні інструменти за допомогою і через врахування яких соціальний зміст трансформується в соціально-юридичний. Процедура нормотворчої діяльності, принципи нормотворчої діяльності, юридична техніка. Етапи і принципи нормотворчої діяльності.

Види нормотворчості. За суб'єктами. За видами формальних джерел права. За юридичною силою нормативно-правових актів. За функціональними призначенням. За сферою дії. Суб'єкти нормотворчості. Суб'єкти нормотворчості в межах національних правопорядків. Суб'єкти нормотворчості на рівні міжнародного і наднаціонального права.

Нормотворча техніка: поняття, види, склад. Законодавча техніка і техніка підзаконних нормативно-правових актів. Галузева типізація, юридична конструкція, юридична термінологія та юридична презумпція як головні засоби нормотворчої техніки, які використовуються на стадії підготовки до написання проекту нормативно-правового акта. .

Загальні вимоги до якості нормативно-правового акта. Найменування нормативно-правового акта. Послідовність викладення змісту і структура нормативно-правового акта. Мова і стиль нормативно-правового акту. Мовні засоби нормотворчої техніки.

Вимоги до термінології нормативно-правових актів. Нормативна

побудова, способи формулювання і викладення норм права як власні засоби нормотворчої техніки.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т., Т. 3: Загальна теорія права. – Х.: Право, 2016.
3. Мелкевик Б. Юрген Хабермас и коммуникативная теория права.
4. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України: техніко-технологічні аспекти: монографія / В. М. Косович. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015. – 568 с.
5. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу: Монографія. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 519 с.

Тема 10. Правові відносини

1. Поняття та види правовідносин
2. Склад правовідносин. Юридичний факт.
4. Суб'єкти правовідносин та їх види. Правосуб'єктність
5. Об'єкти правовідносин та їх види
6. Юридичний зміст правовідносин

Правові відносин: поняття та ознаки. Види правових відносин за предметом правового регулювання, за функціональним призначення, за часом дії та ін.

Склад правових відносин: суб'єкт, об'єкт, юридичний зміст (сукупність прав і обов'язків сторін), юридичний факт.

Поняття і ознаки юридичного факту. Класифікація юридичних фактів. Юридичні дії та юридичні події. Позитивні і негативні юридичні факти. Складні та прості юридичні факти. Фактичний склад.

Поняття суб'єктів правових відносин, їх види. Правовий статус суб'єктів правовідносин. Правосуб'єктність у механізмі правового регулювання.

Поняття об'єкта правових відносин, види об'єктів.

Юридичний зміст правових відносин. Суб'єктивні права, правомочності та юридичні обов'язки. Способи захисту суб'єктивних прав. Спір про право: поняття і види. Правові форми захисту суб'єктивних прав.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.301-317.
2. Гудима Д.А. Поняття «суб'єкт права» досучасних дискусій // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2003. – № 10. – С. 40-53.
3. Єрмоленко В. Щодо відмінностей між об'єктом правовідносин і об'єктом права // Право України. – 2004. - № 1. – С. 136-139.
4. Кикоть Г. Проблема класифікації юридичних фактів у сучасній теорії права // Право України. – 2003. - № 7. – С. 29-33.
5. Курінний Є. Об'єкт права: доктринальні питання визначення категорії // Право України. – 2003. - № 10. – С. 33-36.
6. Січевлюк В. А. Еволюція категорії «правова суб'єктність» (теоретико-прикладні засади): монографія. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. 462 с
7. Шевченко В. Співвідношення понять „факту”, „фактичних даних”, „відомостей про факти” та „доказової інформації” // Право України. – 2003. - № 2. – С. 102-105.

Тема 11. Юридично значуща поведінка

1. Поняття і види юридично значущої поведінки
2. Правомірна поведінка
3. Правопорушення та його ознаки Склад правопорушення
4. Види правопорушень
5. Об'єктивно неправомірне діяння
6. Зловживання правом

Поняття та ознаки юридично значущої поведінки. Її соціальна значущість. інтелектуально-вольовий характер, зовнішній вияв, структурованість, юридична визначеність та юридичні наслідки. Основні види.

Поняття, ознаки та соціальна значущість правомірної поведінки. Необхідна, бажана і допустима поведінка. Принципова, маргінальна та конформістська поведінка.

Поняття та ознаки правопорушення. Його шкідливість, винність, караність та правові наслідки. Поняття та ознаки юридичного складу правопорушення. Об'єкт правопорушення та його об'єктивна сторона. Суб'єкт та суб'єктивна сторона правопорушення.

Класифікація правопорушень за предметом правового регулювання та юридичною кваліфікацією. Правопорушення матеріально-правові та процесуальні, публічно-правові та приватноправові. Міжнародно-правові правопорушення.

Об'єктивно неправомірне діяння як вид неправомірної поведінки, її ознаки. Особливості складу, юридичної кваліфікації, юридичні наслідки та види об'єктивно неправомірного діяння.

Зловживання правом як неправомірна поведінка, її ознаки, особливості складу та юридичні наслідки. Відмінність від правомірної поведінки та правопорушення. Види зловживань правом.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.318-346.
2. Капітанська С. А. Правомірна бездіяльність як форма правової поведінки : дис канд. юрид. наук : К, 2005. - 183 с.
3. Об'єктивно неправомірне діяння / Велика українська юридична енциклопедія. Т.3. Загальна теорія права. Х.: Право. 2017. С. 367-372.
4. Шульга А. М. Склад правомірної поведінки особистості, його особливості // Вісник ХНУВС, № 3 (54) (2011).
5. Юридично значуща поведінка / Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.3. Х.: Право, 2017. – С. 936-940.

Тема 12. Юридична відповідальність

1. Поняття юридичної відповідальності
2. Підстави юридичної відповідальності
3. Види юридичної відповідальності
4. Цілі та функції юридичної відповідальності
5. Принципи юридичної відповідальності
6. Юридична відповідальність і державно-правовий примус

Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності. Поняття юридичної відповідальності і її ознаки. Ретроспективний характер юридичної відповідальності.

Підстави юридичної відповідальності. Значення юридичних, фактичних та процесуальних підстав для настання юридичної відповідальності. Правові підстави, що виключають юридичну відповідальність та підстави звільнення від неї.

Види юридичної відповідальності. Особливості конституційної, кримінальної, адміністративної, цивільної, дисциплінарної, матеріальної та міжнародно-правової юридичної відповідальності.

Цілі і функції юридичної відповідальності. Загальносоціальні та індивідуальні цілі юридичної відповідальності. Превентивна, каральна,

відновлювальна та виховна функції такої відповідальності.

Принципи юридичної відповідальності: основоположні, загальні та міжгалузеві принципи.

Юридична відповідальність та державно-правовий примус, їх співвідношення.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.364-363.
2. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як явище об'єктивного права [Текст] / Л. І. Каленіченко // Право і Безпека : наук. журн. - 2016. - № 2. - С. 31-37.
3. Каленіченко Л. І. Юридична відповідальність як явище суб'єктивного права [Текст] / Л. І. Каленіченко // Право і Безпека : наук. журн. - 2016. - № 3. - С. 22-27.
4. Оніщенко Н.М. Юридична відповідальність: теоретичний аналіз та практичні виміри [Текст] / Н. М. Оніщенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип.42. - К. : Ін-т держави і права НАН України / голова редкол. Ю. С. Шемшученко, 2008. - С. 3-11
5. Юридична відповідальність // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. - Харків : Право, 2017. - Т. 3: Загальна теорія права. - С. 854-860 .
6. Погребняк С.П. Юридична відповідальність: загальнотеоретична характеристика // Проблеми правової відповідальності : монографія / В. Я. Тацій [та ін.] ; за ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, В. І. Борисова. - Харків : Право, 2014. - С. 16-32 .
7. Рабінович П.М. Юридична відповідальність: загальнотеоретичні проблеми [Текст] / П. Рабінович, О. Сушинський // Вибори та демократія. - 2009. - № 2. - С. 68-76

Тема 13. Застосування норм права

1. Реалізація і застосування норм права
2. Стадії застосування норм права
3. Роль принципів права в правозастосуванні
4. Акти застосування норм права

Правозастосування як стадія реалізації права. Роль правозастосування у

забезпеченні верховенства права. Вимоги до правозастосування. Органи, наділені публічно-владними повноваженнями, як суб'єкти правозастосування. Приватні суб'єкти правозастосування.

Основні стадії правозастосування: встановлення фактичних обставин справи; встановлення юридичної основи; вирішення справи. Правозастосовний розсуд. Додаткові стадії при ускладненому правозастосуванні (у випадках колізій, прогалин тощо). Силогістична модель правозастосування: протистояння формалістів і реалістів. Метод IRAC – Issue (проблема), Rule (правило), Analysis (аналіз), Conclusion (висновок) – у правозастосуванні. Правозастосування у «складних» справах.

Основні напрями впливу принципів права на регулювання суспільних відносин у процесі правозастосування. Здійснення принципами права безпосереднього регулятивного впливу на суспільні відносини у випадку прогалин у позитивному праві. Напрями реалізації принципами права інструментальної функції на стадії правозастосування: встановлення відповідності позитивного права вимогам принципів права; оцінка процесу правозакріплення на відповідність системі принципів права. Вимоги до належної організації процесу правозастосування. Роль принципів права у практиці Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції.

Акти правозастосування: поняття та види. Юридична техніка правозастосовних актів. Презумпція правового характеру правозастосовних актів.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.364-390.
2. Charles, Bradley J. Applying law Carolina Academic Press, 2011. 121 p.
3. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. – Харків: Право, 2017.
4. Гусаров С. М. Правозастосування в Україні : монографія. Харків : Золота миля, 2015. 414 с.
5. Евсеев, А. Верховный Суд США сегодня. Х.: Юрайт, 2014. 56 с.
6. Мандрікова К. О. Розумність у правовому регулюванні: вимоги до нормотворчості та правозастосування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; НЮУ ім. Я. Мудрого. Харків: Б. в., 2015. 196 с.
7. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика: монографія. Харків: «Друкарня МАДРИД», 2012. 196 с.

Тема 14. Колізії у законодавстві

1. Колізії в законодавстві як вид юридичних колізій
2. Види колізій у законодавстві
3. Засоби вирішення колізій у законодавстві

Юридичні колізії: поняття і види. Колізії в законодавстві. Темпоральні, ієрархічні та змістовні колізії у законодавстві. Загальний темпоральний принцип (*lex posterior derogat priori*) та правила, що встановлюють винятки з нього (наприклад, темпоральні норми про надання закону переживаючої дії) і конкретизують його (темпоральні норми про зворотну силу).

Загальний принцип, який використовується для подолання ієрархічних колізій (*lex superior derogat legi inferiori*). При конкуренції загальних і спеціальних (виняткових) норм принципом (*lex specialis derogat legi generali*).

Збіг темпоральної та змістовної колізій. Збіг ієрархічної і змістовної колізій. Засоби подолання колізій у законодавстві. Колізійні норми, колізійні правила і тлумачення закону як основні засоби подолання колізій у законодавстві. Усунення колізій у законодавстві.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.391-407.
2. Бірюков, В. Деякі колізії в законодавстві України про цінні папери [Текст] / В. Бірюков // Право України. - 2000. - № 5. - С. 89-90.
3. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. – Харків: Право, 2017.
4. Калашник, О. М. Прогалини в праві: юридична природа, їх ознаки та види [Текст] / О. М. Калашник // Юрист України : наук.-практ. журн. . - 2013. - N 1. - С. 36-42. - Бібліогр. : С. 41-42.
5. Колізії у законодавстві України: проблеми теорії і практики [Текст] / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. - Київ : Генеза, 1996. - 121 с.
6. Погребняк, С. Про колізії в законодавстві [Текст] / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. 2003р. №1(32). - Х. : Право, 2003. - С. 26-33
7. Теньков, С. О. Колізії у законодавстві: чим керуватися ? [Текст] / С. О. Теньков // Вісник вищого арбітражного суду України. - 2000. - 4. - С. 42-45

Тема 15. Тлумачення в праві та юридична аргументація.

1. Поняття та способи тлумачення права .
2. Офіційне та неофіційне тлумачення права. Особливості тлумачення конституції.
3. Результат тлумачення права за обсягом. Інтерпретаційні акти.
4. Юридична аргументація як вид юридичної діяльності.
5. Ознаки, структура та моделі юридичної аргументації.
6. Роль юридичної аргументації у правовому регулюванні.

Поняття тлумачення правових актів. Об'єкт та предмет тлумачення. Стадії тлумачення правових актів. Статичний та динамічний підходи в теорії тлумачення права.

Способи тлумачення норм права. Основні правила граматичного, логічного, спеціально-юридичного, системного, історичного і теологічного способів тлумачення правових актів. Буквальне, поширене та обмежене тлумачення.

Офіційне і неофіційне тлумачення правових актів. Обов'язкове і переконливе, абстрактне і казуальне, автентичне і легальне тлумачення. Особливості тлумачення конституції та законів. Інтерпретаційні акти: поняття і види.

Правотлумачні (інтерпретаційні) акти: поняття, ознаки і види. Їх значення для обґрунтованого та законного прийняття юридичних рішень.

Аргументи та аргументація. Поняття “юридична аргументація”. Емпірична й теоретична юридична аргументація. Логічний, риторичний, комунікативний та інші аспекти юридичної аргументації.

Співвідношення переконання і доведення, переконання та істини. Рівні формування переконання. Аргументація та мова права. Діалогічна природа юридичної аргументації. Культура мислення та культура мови.

Мовна політика і право. Загальнологічні підстави юридичної аргументації. Характеристики мислення в аргументаційному процесі: визначеність, несуперечність, послідовність, обґрунтованість. Основні форми абстрактного мислення: поняття, судження й умовивід; правила їх використання в ході аргументації.

Моделі (типи) юридичної аргументації: дедуктивна, індуктивна, герменевтична та цілісна (когерентна). Діалектична модель аргументації. Аргументація і комунікація. Аргументація і критика. Спростування недобросовісної критики.

Роль юридичної аргументації у правовому регулюванні.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.408- 454.
2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. — 180 с.
3. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права: Монографія. — Х. : Право, 2008. — 296 с.
4. Козюбра М. І. Моделі (типи) юридичної аргументації // Наукові записки НаУКМА, 2013, Т. 144–145: Юридичні науки.
5. Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. К.: «Дрім Арт», 2013. 224 с.
6. Новітнє вчення про тлумачення правових актів: навч. посіб. з курсу тлумачення правових актів для суддів, що проходять підвищення кваліфікації, і кандидатів на посади суддів, що проходять спеціальну підготовку / В. Г. Ротань, І. Л. Самсін, А. Г. Ярема та ін. ; відп. ред., кер. авт. кол. В. Г. Ротань. — Х. : Право, 2013. — 752 с.
7. Рабінович П. М. Правова аргументація як інтелектуальний простір використання юридичної техніки й технології (спроба концептуальної характеристики): тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 р.). Х., 2015.
8. Тодика Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: Теория и практика. — Х.: Факт, 2003. — 328 с.
9. Щербина Ю. О. Логіка та юридична аргументація. К., 2013.
10. Юридична аргументація. Логічні дослідження / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін.; за заг. ред. О. М. Юркевич. Х., 2015.

Тема 16. Права людини

1. Розуміння прав людини
2. Генеза та розвиток прав людини
3. Каталог прав людини
4. Гарантії прав людини
5. Зобов'язання держави у сфері прав людини

Основні підходи до розуміння прав людини. Сутність та основні властивості прав людини. Природність, невід'ємність та невідчужуваність прав людини. Універсальність та пріоритетність прав людини. Права людини та сучасна концепція рівності й недискримінації. Міжнародні стандарти прав

людини.

Витоки сучасної концепції та термінології прав людини у філософії античності та епохи Просвітництва. Інституціоналізація прав людини на національному рівні у 17-18 ст. Розквіт епохи міжнародного визнання прав людини після Другої світової війни. Покоління прав людини. Сучасні тенденції розвитку прав людини.

Класифікація прав людини, її критерії. Права людини та основоположні свободи. Права людини і права громадянина. Особисті (громадянські), політичні, соціальні, економічні, культурні права. Особливості механізму реалізації негативних та позитивних прав людини. Абсолютні та відносні права. Умови легітимності обмежень прав людини. Права окремих груп, їх відмінність від «групових» прав. Концепція позитивних дій.

Загальні (політичні, соціально-економічні, ідеологічні) гарантії прав людини. Система юридичних гарантій прав і свобод. Національні та міжнародні гарантії прав людини. Роль конституційного правосуддя у гарантуванні прав людини. Інституціональні гарантії прав людини. Інститут омбудсмана. Універсальна та регіональні системи захисту прав людини. Моніторингові органи ООН з прав людини. Захист прав людини в межах права Ради Європи. Юрисдикція Європейського суду з прав людини. Позадержавні гарантії прав людини. Адвокація прав людини. Правозахисний рух. Конвенція соціально відповідального бізнесу та права людини.

Особлива природа зобов'язань держави у сфері прав людини, їх рівні й типи. Зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати права людини. Дихотомія негативних та позитивних зобов'язань стосовно прав людини. Зобов'язання дії та зобов'язання результату. Зобов'язання належної сумлінності (належної уваги). Відповідальність недержавних акторів та права людини. Захист прав людини під час суспільної небезпеки.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.455-481.
2. Akandji-Kombe J.-F. Positive obligations under the European Convention on Human Rights. A guide to the implementation of the European Convention on Human Rights. – Council of Europe: Human rights handbooks, 2007. – 68 p.
3. International Human Rights Law / Edited by D. Moeckli, S. Shah, S. Sivakumaran, D. Harris. – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 720 p.
4. Starmer K. European Human Rights Law. – London: Legal Action Group, 1999. – 960 p.
5. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3 : Загальна

теорія

права / редкол. : О.В. Петришин (голова) та ін.; – Харків: Право, 2017. – 952 с.

6. Головатий С. Про людські права. Лекції. – К.: Дух и Литера, 2016. — і-xxiv,

760 с.

7. Дженіс, М. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика

застосування. Пер. з англ. / М. Дженіс, Р. Кей та Е. Бредлі. – К.: АртЕк, 1997. – 624 с.

8. Добрянський С. П. Актуальні проблеми загальної теорії прав людини. – Львів: Астрон, 2006. – 120 с.

9. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / уклад. і наук. ред. О. Л. Жуковська. - К.: ЗАТ

«ВІПОЛ», 2004. – 960 с.

10. Христова Г. О. Конструкція зобов'язань держави у сфері прав людини: порівняльний аналіз міжнародних та європейських підходів // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 4. – С. 25-36.

11. Шевчук С. В. Судовий захист прав людини: практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. – К.: Реферат, 2010. – 848 с.

Тема 17. Верховенство права

1. Ідея верховенства права
2. Сучасні доктрина верховенства права
3. Вимоги верховенства права
3. Верховенство права і правосуддя

Виникнення та формування доктрини верховенства права від Великої Хартії вольностей до сучасності. Вклад науковців, судів, міжнародних інституцій у розвиток доктрини верховенства права. Верховенство права як принцип, закріплений у Конституції України.

Підходи до змісту верховенства права. Верховенство права над державною сваволею. Внесок Венеціанської комісії у формулювання та роз'яснення змісту верховенства права (Доповідь про верховенство права 2011 р., Rule of Law Checklist, ухвалений Венеціанською комісією 11-12.03.2016 р.). Обов'язкові вимоги до верховенства права. Законність. Обмеження дискреційних повноважень органів держави, обґрунтованість їх рішень. Ефективний доступ до правосуддя в незалежних і неупереджених судах,

судовий контроль за законністю та конституційністю актів державної влади, функціонування незалежної адвокатури, виконання рішень судів. Гарантованість права на ефективний засіб правового захисту, презумпція невинуватості, заборона зворотної дії закону. Недискримінація та рівність перед законом.

Верховенство права у публічному та приватному праві. Верховенство права як умова ефективності правової системи. Проблеми впровадження верховенства права в національну правову систему України та засоби їх вирішення.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.495-514.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. – Харків: Право, 2017.
3. Головатий С. Верховенство права : монографія : у 3 кн. — К. : Фенікс, 2006;
4. Горобець К. Верховенство права як ціннісно-нормативний феномен / Філософія права і загальна теорія права. 2013. № 2. — С. 207-213;
5. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи / Право України. 2010. № 3. — С. 6–18;
6. Мірило правовладдя:Коментар.Глосарій. Rule of Law Checklist / Венеційська комісія Ради Європи. — К.: 2017. — 163 с.;
7. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин / Право України. 2010. № 3. — С. 24–35;
8. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького Суду та Конституційного Суду України / Вісн. Конституц. Суду України. 2006. № 1. — С. 37–46;
9. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право ; пер.з нім. / Проблеми філософії права. 2004. Том II. — С. 83-94;
10. Руллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. — К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2008. — 386 с.;
11. Смородинський В. Держава у системі координат верховенства права / Філософія права і загальна теорія права. 2013. № 1. — С. 37-48;
12. Таманага Б. Верховенство права ; пер. з англ. — К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. — 208 с.;

Тема 18. Правова система. Правова карта сучасного світу

1. Поняття та структура правової системи
2. Різноманітність правових систем
3. Особливості вітчизняної правової системи
4. Типології та класифікації правових систем сучасності
5. Характеристика романо-германського права, англо-американського права, релігійного та традиційного типів права
6. Право в епоху глобалізації

Поняття правової системи та її ознаки. Структура правової системи, її суб'єктна, нормативна, ідеологічна, функціональна, результативна складові. Різноманітність правових систем.

Національні правові системи, квазінаціональні та субнаціональні правові системи. Наднаціональні правові системи, міжнародні правові системи та релігійні правові системи. Вітчизняна правова система, її особливості.

Право в епоху глобалізації. Сутність та різноманітність процесів глобалізації, їх вплив на правові системи. Конвергенція правових систем.

Необхідність класифікації правових систем для їх дослідження, різні підходи до класифікації та типології, їх критерії. Правосімейний підхід до типологізації правових систем. Романо-германська правова сім'я, загальні особливості, джерела права, поширення у світі. Англо-американська правова сім'я, загальні особливості, джерела права, поширення у світі. Особливості релігійного типу права, персональний характер права, специфіка джерел права, поширення у світі. Системи мусульманського, індуського, іудейського та канонічного права. Сім'я традиційного права, загальні особливості, джерела права, поширення у світі. Два підтипи правових систем – держав Далекого Сходу і країн Африки.

Література:

1. Загальна теорія права / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. С.515-530.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. – Харків: Право, 2017.
3. Вступ до теорії правових систем / за заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: «Юридична думка», 2006.
4. Лук'янов Д.В. Правові системи світу: історія і сучасність правосімейного підходу до типологізації // Право України. 2015. – №9. – С. 81 – 89.
5. Лук'янов Дмитро. Релігійні правові системи в сучасному світі. – Х. :

Право,
2015.

6. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. Т. 1.

Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2008.

7. Хаустова М.Г. Національна правова система за умов розбудови правової демократичної державності в Україні. – Х.: Право, 2008.